

**МЕЖДУНАРОДНА ГОДИШНА КОНФЕРЕНЦИЯ НА ИНСТИТУТА
ЗА БЪЛГАРСКИ ЕЗИК „ПРОФ. ЛЮБОМИР АНДРЕЙЧИН“
ПРИ БЪЛГАРСКАТА АКАДЕМИЯ А НАУКИТЕ
(15 и 16 МАЙ 2023 Г.)**

**INTERNATIONAL ANNUAL CONFERENCE OF THE INSTITUTE
FOR BULGARIAN LANGUAGE “PROF. LYUBOMIR ANDREYCHIN”
AT THE BULGARIAN ACADEMY OF SCIENCES (15 AND 16 MAY 2023)**

На 15 и 16 май 2023 г. се проведе поредната Международната годишна конференция на Института за български език „Проф. Любомир Андрейчин“ при Българската академия на науките. Тя бе посветена на 81-вата годишнина от основаването на Института и се състоя в сградата на Българската академия на науките.

Конференцията беше открита със слово на директора на Института проф. д-р Лучия Антонова-Василева, последвано от поздравления от официалните гости: проф. д-р Владимир Пенчев, директор на Института за етнология и фолклористика с Етнографски музей при БАН; проф. д-р Йовка Тишева, ръководител на Катедрата по български език към Факултета по славянски филологии на Софийския университет „Св. Климент Охридски“; г-жа Антония Бандармалиева, председател на Управителния съвет на Асоциацията на учителите по български език и литература. Поздравителен адрес бе получен и от проф. д-р Даниел Вачков, директор на Института за исторически изследвания при БАН.

Бяха връчени традиционните годишни награди на Института за български език. С наградата за книга на годината бяха удостоени проф. д-р Славка Керемидчиева и доц. д-р Лиляна Василева от Секцията за българска диалектология и лингвистична география на Института за български език за книгата „Речник на един архаичен родопски говор – говора на Ропката“. Наградата за млад учен бе връчена на д-р Лора Желева от Секцията за съвременен български език.

Проф. Петер Женюх от Славистичния институт „Ян Станислав“ при Словашката академия на науките изнесе пленарен доклад на тема „Из актуалних резултатов совместных словацко-болгарских аксиологических исследований“. В презентацията към доклада бяха показани различни трудове, резултат от съвместни словацко-български езиковедски изследвания, включително етнолингвистични. В доклада беше подчертано значението на езика като средство за комуникация и като важна характеристика на културната и етническата идентичност. Обърнато бе внимание на ролята на изследванията на езика като средство за постигане на по-дълбоко разбиране на историята на езиковата общност.

Първата част на секцията „Съвременен български език“ с председател доц. д-р Татяна Александрова започна с доклада на Петя Бъркалова и Красилина Колева-Костова от Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“ и Христо Манев от Медицинския университет в Пловдив на тема „Структурографията и статистическите прогностични методи. Разширяване на обхвата на синтактичния анализ“. В доклада бяха представени резултати от изследване на синтактичните структури на простите изречения в творчеството на Йордан Йовков, Емилиян Станев и Йордан Радичков. Бяха направени изводи за обхвата (броя на пълнозначните думи) и дълбочината на изреченската структура (броя на равнищата, от които се състои синтактичното дърво), както и за формите на свързване в творчеството на тримата автори.

Последва докладът на Красимира Алексова от Софийския университет „Св. Климент Охридски“ на тема „За композитумите от типа на *кой ще да е*“, в който беше представена хипотезата, че тези композитуми се употребяват като неопределителни местоимения и местоименни наречия, които са създали своя парадигма в процеса на граматикализация, който още не е завършил.

Последният доклад от секцията беше на Руска Станчева от Института за български език и Вяра Малджиева от Торунския университет „Николай Коперник“ (Полша) на тема „Категорията съставни лексикални единици в нормативната граматика“, в който бяха представени критериите за идентифицирането на съставните лексикални единици в нормативната граматика, описанието на техните граматични характеристики и нормативните проблеми при употребата им.

Във втората част на секцията „Съвременен български език“ с председател доц. д-р Милен Томов Верка Сашева от Великотърновския университет „Св. св. Кирил и Методий“ изнесе доклада си „Функционално-семантичната категория *залоговост* в българския език“, в който изведе експликаторите и модификаторите в ядрото и периферията на актива и пасива, като разгледа не само морфологичната категория залог, но и лексикалните и синтактичните експликатори на категорията.

Гергана Падарева-Илиева от Югозападния университет „Неофит Рилски“ представи пилотното си изследване „Средна скорост на речта за българския език“, което си поставя за цел да установи средната скорост на естествената реч, като измерва броя срички, които респондентите произнасят в рамките на една минута в свободен текст по избрана от тях тема.

Последният доклад в секцията – „За мекостта на билабиалните консонанти в българския и в румънския език“ – беше изнесен от Владислав Маринов от Великотърновския университет „Св. св. Кирил и Методий“. Докладът представи сравнителен анализ на акустичните характеристики на билабиалните консонанти *б*, *п* и *м* в българския език и на билабиалните консонанти *б*, *п* и *м* в румънския в позиция пред графичното съчетание *ea*. Основание за сравнението е близостта на двата езика, които са част от балканския езиков съюз.

В секцията „Българска етимология. Терминология“ с председател доц. д-р Албена Мирчева Христина Дейкова от Института за български език представи доклада си „Произход на български диалектни думи (принос към българската диалектна етимология и „Българския етимологичен речник“)“. Цел на изследването е да се открият специфичните фонетични промени при турски заемки с начално *a-*, извършени регулярно в диалекта, за да се подпомогне издирването на вариантни облици в други диалекти, на макроезиково равнище, и да се стигне до установяването на точния чуждоезиков етимон.

Симеон Стефанов от Института за български език изнесе доклада си „За етимологията на славянския етноним *хърватин*: основни хипотези“. Авторът представи отделните хипотези за произхода на думата и аргументира най-вероятната от тях.

Секцията приключи с доклада на Велислава Стойкова от Института за български език на тема „Анализ на термините от областта на киното, включени в *Терминологичния енциклопедичен речник по изкуствата*“. Докладът анализира комплексния терминографски подход при представянето на включените в речника термини от областта на киното.

В секцията „Българска ономастика“ с председател проф. д.ф.н. Анна Чолева-Димитрова Надежда Данчева от Института за български език изнесе доклада си „За личните имена на новородените, образувани от старинни славянски основи, в съвременната българска антропонимия“. Въз основа на статистически и лингвистични анализи на антропонимите и на методи, с помощта на които се измерва фреквентността на типовете лични имена, докладът изясни доколко и под каква форма продължават да съществуват традиционните модели на лични имена у българите.

Следващият доклад в секцията – „Из историята и антропонимията на едно българско село в Южна Бесарабия“ беше изнесен от Татяна Брага от Института за български език. В изследването бяха анализирани данни за личноименната система на българските преселници в Южна Бесарабия,

като бяха разгледани принципите и моделирането на антропонимните номинации в конкретно населено място през определен исторически период.

Последният доклад в тази секция – „Ходонимите на Бургас в миналото и днес“, беше изнесен от Марияна Пързулова от Бургаския университет „Проф. д-р Асен Златарев“. Докладът прави преглед на названията на улиците и булевардите на град Бургас от края на XIX век до днес, като представя причините за тяхното именуване и преименуване в различните периоди от историята на града и на страната.

Първата част на секцията „Старобългарски език. История на българския език“ с председател проф. д-р Ивона Карачорова започна с доклада на Елка Мирчева от Института за български език на тема „За изграждането на терминологичната система на старобългарския книжовен език в областта на финансите и стоково-паричните отношения (върху материал от Синайския патерик)“. В доклада беше анализирана терминологична лексика от три патерични разказа от Синайския патерик: *Слово за една жена християнка, която обърна към християнството мъжа си елин*, *Слово за Евагрий философ* и *Удивителната постъпка на Аполинарий с богат юноша, изпаднал в нищета*, като при анализа бяха използвани текстове от периода X – XIX в.

Марияна Цибранска-Костова от Института за български език изнесе доклада си „Лексикални разночетения и география на средновековните текстове (за един молдовски препис на Псевдозонариния номоканон от XVI век)“, в който бе разгледан практически непознатият препис от така наречения Псевдозонарин номоканон от Библиотеката на Светия синод на Румънската православна църква и бяха обсъдени някои лексикални разночетения в него.

Татяна Илиева от Кирило-Методиевския научен център при БАН представи доклада си „Наблюдения върху езика на литургийното тълкувание в MSS PΓΑΔΑ 88 и БОГИШИЧ 52. Морфология на имената“, който беше посветен на неидентифицираното досега в науката литургийно тълкувание в двата ръкописа. Чрез анализ на морфологичните особености на именната система в него бяха направени изводи за епохата, в която е възникнала творбата, и за книжовната школа, към която е принадлежал нейният автор.

Втората част на секцията „Старобългарски език. История на българския език“, чийто председател беше доц. д-р Анета Димитрова, съдържаше два доклада. В доклада на Надка Николова и Мийрям Салим от Шуменския университет „Епископ Константин Преславски“ на тема „Терминологичната лексика в „Новъ турско-български писмовникъ“ (1873) от Стоил Попов и Иван Чорапчиев“ бяха представени терминологичните средства от писмовника, които са от няколко сфери: административни единици и институции; юридическа и административна терминология; документи, актове и други форми на публична интеракция; длъжности и постове; финансово-търговска терминология.

В доклада си „Праведниците, грешниците и покаянието в историята на българската книжнина и днес“ Ваня Мичева от Института за български език разгледа семантичното съдържание и езиковите реализации на концептите *праведници* и *грешници* и християнския възглед за покаянието в произведения от 9. – 17. в. и ги съпостави със съвременните схващания, проучени чрез три отворени анкети.

В секцията „История на българския език“, чийто председател беше доц. д-р Марияна Витанова, бяха включени три доклада. В своя доклад „Среднородопска възрожденска сфрагистика: Надписи на лични печати от с. Арда, Смолянско“ Георги Митринов от Института за български език говори за личните печати на българите в Среднородопието и Беломорието от времето на Възраждането, като се съсредоточи върху особеностите в графичното оформление на надписите върху печатите и представи моделите на изписване на антропонимите.

В доклада си „Изключването и приобщаването на другите в историята на българския език и култура“ Калина Мичева-Пейчева от Института за български език обърна внимание на конкретни реализации на другостта като езичниците и еретиците. Изключването и приобщаването на другите се осъществява в проучените произведения от средновековната българска книжнина предимно чрез вербални практики, а в народните представи – предимно чрез ритуални практики. Бяха очертани езиковите и аксиологичните връзки между номинациите на другите в традиционната култура и бяха представени резултати от анкета, обогатяваща представите за концепта *други*.

Магдалена Абаджиева от Института за български език изнесе доклад на тема „Огледало на истината“ на католическия книжовник Кръстьо Пейкич от 1716 г. и хърватският препис на Павел Стошич от 1724 г. с оглед на проблема за илирийския книжовен език“. Тя представи произведението на Кръстьо Пейкич и един от неговите хърватски преписи, направен от Павел Стошич – R 4359 от 1724 г., като показва някои отлики между ръкописа на Стошич и произведението на Пейкич.

В секцията „Етнолингвистика“ с председател проф. д-р Мария Китанова имаше два доклада. Единият от тях – „Богатство: ценност или антиценност?“, беше изнесен от Светлана Шашерина от Института „Ян Станислав“ при Словашката академия на науките. В него беше разгледано възприемането на богатството в християнството. Материал за изследването са ръкописни кирилски текстове с проповеди и поучения и правила за монашеския и светския живот от XVI – XVII в., възникнали в словашко-източнославянската гранична област.

Другият доклад от секцията „Етнолингвистика“ беше на Йоанна Кирилова от Института за български език на тема „Съвременното състояние на концепта ДУША (върху анкетен материал)“. В доклада бяха анализирани

отговори от анкети, с помощта на които се проучват съвременните разбирания на българите, свързани с душата.

Първият ден от конференцията приключи с откриването на изложбата „Истории от глаголически времена“, посветена на 1160-годишнината от създаването на глаголическата азбука от св. Константин-Кирил Философ. Откриха я проф. д-р Явор Милтенев, директорът на Института за български език проф. д-р Лучия Антонова-Василева и проф. Анна-Мария Тотоманова. Изложбата включва снимки на глаголически и кирилски паметници, като разкрива слабо познати аспекти на глаголическата традиция и ролята на България за съхраняването ѝ.

Вторият ден на конференцията започна със секцията „Българска диалектология“, чийто председател беше проф. д-р Ана Кочева. Мануела Невачи и Ирина Флоаря от Института по лингвистика „Йоргу Йордан – Александру Росети“ при Румънската академия изнесоха доклада си *Balkan vs Romance in the linguistic atlas of Romanian dialects from the north and south of the Danube* („Балканска срещу романска лексика в лингвистичния атлас на румънските диалекти на север и на юг от Дунава“). Докладът изведе приликите между северно- и южнодунавските румънски диалекти, конкуренцията между балкански и романски елементи в езика с цел да се подчертаят романският произход и единството на румънския език в европейски план.

Лучия Антонова-Василева от Института за български език представи доклада си „Говорите в Дебърско, Република Албания, и диалекти от областта на Родопите“. В доклада се сравняват характерни диалектни особености на българските говори от областта Дебърско в Република Албания, от една страна, и особености на родопските говори, от друга. Цел на изследването е да се изясни същността на подобните или еднаквите особености при застъпниците на задната носова и задната ерова гласна в различни фонетични и фонеморфологични позиции.

Илияна Гаравалова от Института за български език изнесе доклад на тема „Сложни думи и словосъчетания със значение ‘котка’ в европейските езици и техните диалекти“. В доклада се прави анализ на сложните названия на домашната котка (*Felis domestica*) в европейските езици. Достига се до извода, че структурата на названията включва като основна дума съществителни от различен произход с обща семантика ‘котка’. В състава на словосъчетанието се включва и лексема, която добавя към семантиката определена характеристика на разглеждания вид, свързана с външния вид, местообитанието на животното и др.

Във втората част на секцията с председател гл. ас. д-р Маргарита Котева доклада си на тема „Унгарски заемки в роднинската терминология, представена в *Общославянския лингвистичен атлас*“ изнесе Кирил Кирилов от

Института за български език. В доклада се проследява пътят на проникване на отделните унгарски заемки в диалектната славянска роднинска терминология.

В секцията „Общо и сравнително езикознание“ с председател проф. д-р Светла Коева бяха представени четири доклада. Теодора Кръстева от Института за български език представи доклада си „Някои наблюдения върху поляризацията на обществото, отразена в българските медии“. В доклада се анализира езикът на българските медии и конкретните езикови средства, чрез които се повлияват процесите на поляризация в обществото.

Екатерина Търпоманова от Софийския университет „Св. Климент Охридски“ изнесе доклада си „Българският дискурсен маркер *де* в балкански контекст“, в който бяха представени теории за етимологията на *де* в езиците от балканския езиков съюз, както и неговите употреби и значения в тях.

Иван Держански и Олена Сирук от Института по математика и информатика при Българската академия на науките представиха съвместния си доклад на тема „Българските неопределителни местоимения с елемента *си* и съответствията им в украински език“. Разгледани бяха три групи български неопределителни местоимения и местоименни изрази, съдържащи елемента *си*, като бяха коментирани техните съответствия в украинския език.

Последният доклад в секцията – *The vocative and case. Observations on languages with a neutral alignment of case marking on NPs* („Звателните форми и падежът. Наблюдения върху езици с неутрално маркиране на падеж в NP“) – беше изнесен от Георги Георгиев от Софийския университет „Св. Климент Охридски“. Докладът разгледа звателните форми в езици с неутрално маркиране на падеж в именни фрази и коментира потенциалното приемане и неприемане на звателните форми в такива езици за падежни с цел да се направят обобщения в типологичен план.

В заключителната секция „Общо и съпоставително езикознание“ с председател проф. д-р Маргарита Младенова бяха представени четири доклада. Олена Войцева от Одеския национален университет „Иля Мечников“ представи доклад на тема „Замяна на езиковите табути с евфемизми в украински и полски посредством семантична деривация“. Авторката разгледа особеностите на семантичната деривация на евфемистичната лексика в двата славянски езика във връзка със замяната на езиковите табути чрез евфемизми.

Станислав Гозд-Рошковски и Юлия Мазуркевич-Сулковска от Университета в Лодз, Полша, представиха доклада си на тема „Жанрова модель заключения судебного эксперта (на материале английского, болгарского, польского и русского языков)“. В изследването се сравнява жанровият модел на съдебната експертиза в английски, български, полски и руски с оглед на правния и културния контекст, които несъмнено повлияват върху структурата на разглежданите документи.

Рени Манова от Софийския университет „Св. Климент Охридски“ изнесе доклад на тема „Изграждане на рецептивни умения в обучението по български език като чужд“. Тя представи модели и упражнения за изграждането на рецептивни умения (за четене и слушане) при работата с чуждестранни студенти.

Секцията приключи с доклада на Александър Летучий от Националния изследователски университет „Висше училище по икономика“, Русия, на тема „Интерпретация имён с нулевыми суффиксами в русском языке: Участник или ситуация?“. Разгледани бяха два вида производни думи с нулев суфикс: думи с представки (като *выход*), които обикновено обозначават ситуация, и сложни думи (като *гвоздодёр*), които могат да означават ситуация (*снегопад*), агенс или инструмент (*китобой*, *гвоздодёр*).

Конференцията бе закрыта от проф. Лучия Антонова-Василева, която подчерта, че тя е протекла на много високо ниво, с много интересни доклади, и пожела годината да бъде плодотворна, мирна и здрава, а участниците отново да се срещнат на следващата годишна конференция на Института за български език.

Жанета Златева / Zhaneta Zlateva
Лора Желева / Lora Zheleva

✉ Гл. ас. д-р Жанета Златева

✉ Д-р Лора Желева

Секция за съвременен български език

Институт за български език „Проф. Любомир Андрейчин“

при Българската академия на науките

бул. „Шипченски проход“ 52, бл. 17, 1113 София, България

zhaneta.zlateva@abv.bg

l.mikova@ibl.bas.bg

✉ Assist. Prof. Zhaneta Zlateva, PhD

✉ Lora Zheleva, PhD

Department of Modern Bulgarian Language

Institute for Bulgarian Language, Bulgarian Academy of Sciences

52 Shipchenski prohod, bl. 17, Sofia 1113, Bulgaria

zhaneta.zlateva@abv.bg

l.mikova@ibl.bas.bg